

SLOVENIJA MED ZVEZDAMI IN DELCI: NOVE PRILOŽNOSTI ZA ZNANOST IN INDUSTRIJO V ESI IN CERN-U

Slovenija je letos postala polnopravna članica dveh pomembnih organizacij. V začetku leta smo postali 23. polnopravna članica Evropske vesoljske agencije (ESA), ki je bila ustanovljena pred točno pol stoletja, junija pa še 25. polnopravna članica Evropske organizacije za jedrske raziskave (CERN), ki je lani obeležila sedemdesetletnico delovanja. Polnopravno članstvo v obeh organizacijah odpira nove priložnosti tako za akademsko okolje, raziskovalne inštitute kot tudi za gospodarske subjekte.

ESA spodbuja mednarodno sodelovanje med evropskimi državami na področju vesoljskih raziskav in tehnologij ter njihove uporabe v vesolju v miroljubne namene. Njen letošnji proračun znaša 7,7 milijard evrov, pri čemer se je v zadnjih štirih letih povečal za polovico, kar odraža naraščajoče zavedanje glede pomembnosti vesoljskih programov v Evropi. Slovenija sodeluje z ESO od leta 2009, pridružena članica je od leta 2016. Letos je ob pristopu v polnopravno članstvo plačala enkratni znesek 1,7 milijona evrov, članarina pa se je povišala s pol milijona na 2,8 milijona evrov.

Podobno kot za ESO tudi polnopravno članstvo Slovenije v CERN-u pomeni izjemno priznanje naši znanosti in raziskovalcem. Poslanstvo CERN-a je izvajati vrhunske raziskave na področju te-

meljne fizike. Čeprav je Slovenija v okviru Jugoslavije že bila celo ustanovna članica in je Jugoslavija leta 1961 iz CERN-a izstopila, se je leta 2016 Slovenija vrnila kot pridružena, letos pa je postala polnopravna članica. Pristop v obe organizaciji ni bil pogojen samo s plačilom članarine, pač pa je morala Slovenija izpolniti še zahtevne pristopne pogoje.

Kako intenzivno se bo razvijalo sodelovanje, bo pokazal čas. V tem trenutku ima sprejetje v polnopravno članstvo takšnih organizacij predvsem velik simbolni pomen, saj predstavlja potrditev uspešnosti dosedanjega sodelovanja, razvitosti in organiziranosti našega okolja ter priznavanje strokovnosti in kvalitete naših raziskovalcev in podjetij. Z ESO kot tudi s CERN-om zaenkrat sodeluje le nekaj deset slovenskih podjetij in raziskovalcev, kar glede na število vseh slovenskih podjetij in raziskovalcev ni prav velik delež. Polnopravno članstvo pa pravzaprav šele odpira nove priložnosti za podjetja s področij visoke tehnologije, inženiringa, informacijske tehnologije in drugih naprednih tehnologij, ki se lahko pojavijo kot dobavitelji ali kot raziskovalno-razvojni partnerji. Za posameznike pa predstavlja članstvo nove možnosti za zaposlitve, saj se lahko vključijo bodisi kot raziskovalci bodisi kot osebje v podpornih službah.

Nove vključitve Slovenije v takšna združenja nas uvrščajo tja, kjer si želimo biti: na razviti zahod. Če so na začetku tisočletja partnerji iz zahodnoevropskih držav pri prijavi na mednarodne projekte vsakič znova morali preverjati, ali je Slovenija na seznamu držav, ki omogoča partnerstvo z našimi inštitucijami, danes temu še zdaleč ni več tako. V letih po padcu železne zaves, ki se je raztezala vzdolž našega meridiana, smo pri zahodnih partnerjih veljali za periferno državo. Za mlajšo generacijo zahodnoevropskih raziskovalcev

pa je značilno, da se je to dojemanje perifernosti premaknilo daleč proti vzhodu in so kvečjemu presenečeni, če Slovenija na katerem od spisov manjka. Takšna vključitev torej ni pomembna samo zato, da število sodelujočih raziskovalcev in podjetij povečamo z današnjih dvajset na dvesto, pač pa tudi zaradi ugleda države, ki ga takšno članstvo krepi.

Čeprav se zaradi takšnega vključevanja Slovenije v mednarodne organizacije povečuje število raziskovalcev, ki sodelujejo v mednarodnih projektih, lahko to predstavlja tudi prikrito past bega možganov. Če raziskovalci odhajajo v tujino v iskanju boljše kariere brez ohranjanja stikov z domačim raziskovalnim okoljem, lahko statistični podatki nakazujejo pozitiven trend, medtem ko v resnici izgubljam vrhunsko usposobljene domače kadre. Vključevanje slovenskih raziskovalcev v mednarodne projekte prinaša koristi le, če ti raziskovalci ohranijo stike z domačim raziskovalnim in poslovnim okoljem. Brez tega gre namreč zgolj za odliv kadrov, pri katerem država plačuje za tujo korist, česar se – bodimo iskreni – organizacije, ki nas sprejmejo v svoje vrste, tudi nadejajo. Z morda politiko spodbud in podpor lahko Slovenska vesoljska pisarna pri MGTŠ, pristojna za ESO, ter MVZI in GZS, pristojna za CERN, zasledujejo te cilje v okviru danih pravil obeh organizacij, a na koncu odločitev posameznika še bolj kot to določa dejansko stanje v državi: kako urejeno je raziskovalno področje, kakšne so možnosti za kariere ter kako resno država jemlje znanost. In tu zopet naletimo na širša družbena vprašanja, začenši že s tem, koliko našega javnega denarja smo pripravljeni vložiti za znanost in tovrstne raziskave.

Miroslav Halilović

© Avtorji 2025. CC-BY 4.0